

Roskilde Kapitels Jordebog 1568. Udgivet ved J. O. ARHNUNG af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. København, G. E. C. Gad, 1965. XXXII+284 sider. 20 kr.

Dr. Arhnung har i mange år arbejdet med det håndskrift, AM 876 in 4:to, der ligger til grund for den ovennævnte udgave, idet han allerede benyttede det i sin disputats, »Roskilde Domkapitels Historie. I. Tiden indtil 1416«, der udkom i 1937. Arbejdet med selve udgaven har stået på siden 1957. Som tilsynsførende har fungeret C. A. Christensen og (efter Bjørn Kornerups død) Georg Galster. Disse data giver løfte om et værk præget af stor omhu og soliditet, og forventningerne skuffes ikke. Tekstgengivelse, indledning og noteapparat er af høj standard. Benyttelsen lettes af gode person- og stedregistre. Derimod har man ikke fundet et sagregister nødvendigt. Anmelderen forstår for så vidt godt dette, p. gr. a. jordebogsoplysningernes som helhed stereotype karakter, men kan alligevel ikke tilbageholde et lille hjertesuk over ikke at finde henvisninger til skov, tiende, ødejord m.m., så meget mere som jordebogens meddelelser – således om skovforekomster – på udmærket måde er suppleret i noterne.

Realkommentaren er som helhed overordentlig righoldig og ikke alene til belysning af institutionshistorien. Således meddeles det s. 207, at der af kapitelgodset svarede 1 tønne havre i gæsteri af hvert pund korn (∴ for hvert pund hartkornlandgilde), hvilket stemmer overens med anmelderens iagttagelser fra andre kilder og om andet gods i 16. århundrede (Bol og By 5 (1964), s. 21). Det står dog klart, at udgiveren i højere grad er institutionshistoriker end tidshistoriker. Dette fremgår således af, at han (s. 226) sammenligner jordebogens tiendeudbytte af Kundby og Gislunge ss., Tuse h., med udbyttet 1370 (Roskildebispens jordebog) og 1614 (kapitlets jordebog), men ikke med udbyttet 1567 (stiftsregnskabet, RA) og 1591 (Holbæk lens regnskaber, RA), som med større sikkerhed muliggør jævnførelse af jordebogens afgift med den ordinære tiendeafgift. For Kundby sogns vedkommende var kirketienden 1567 9 pund 5 skæpper rug og 9 pund byg, 1591 kirke- og krontienden henholdsvis 9 pund rug, 9 pund byg, 14 tønder havre, og 10 pund rug, 10 pund byg (mod 1370 og 1614 19 pund korn) – for Gislunge sogns vedkommende kirketienden 1567 2½ pund byg, 2½ pund rug, 5 tønder havre, 1 skæppe gryn, kirketienden 1591 3 pund rug, 3 pund byg, 5 tønder havre, ½ tønne gryn, og krontienden 1591 2 pund rug, 2 pund byg, 5 tønder havre, ½ tønne gryn (mod 1370 4 pund korn og 1614 2½ pund rug, 2½ pund byg, ½ tønne boghvedegryn). Ifølge jordebogen 1568 (s. 116) var afgiften af Kundby og Gislunge tiende sammenlagt 8 pund rug, 8 pund byg, 1 tønne boghvedegryn. At kapitlets udbytte af tienden er mindre, end man kunne vente, fremgår tydeligt af både disse to eksempler og af andre eksempler fra Volborg, Ramsø, Bjæverskov og Horns hh. (jordeb., ss. 98, 100, 221 ff.). Et gennemgående træk er det, at tiendehavren overhovedet ikke omtales, og det må efter anmelderens opfattelse betragtes som sandsynligst, at stift og krone i disse år har lagt beslag herpå og måske også på en del af hartkornetienden; det var bl. a. med henblik herpå, at de i Rigsarkivet bevarede tiendelister 1566, 1567 og 1572 blev udarbejdede (jfr. Sjællands Stifts Landebog 1567, ss. X ff.). At – som J. O. Arhnung skriver – hospitalsforstanderne har søgt at udnytte hospitalstienderne også til egen fordel (ss. 221 og 223), er sikkert

rigtigt, men forklarer ikke, hvorfor de tiender, der skulle tilfalde kapitlet selv (Kundby, Gislinge), gav et så lavt udbytte (s. 227), når afgifterne 1614 så nøje svarer til provenuerne 1567 og 1591. Iøvrigt kan det noteres, at stiftsregnskabet 1567 næsten sogn for sogn viser større tal end det foregående års regnskab.

En række mere eller mindre beslægtede kilder fra årene 1566–70 tjener til at klarlægge de agrariske og kirkelige forhold på Sjælland i disse år, og kun ved at betragte dem i sammenhæng og ikke isoleret opnår man, at det rette lys kastes over hver af dem. J. O. Arhning har gennemført en jävnførelse af oplysningerne i Roskilde kapitels jordebog 1568 med Sjællands Stifts Landebog 1567, der 1956 blev udgivet af Udvalget for Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens Historie; det lader sig herved bl. a. i en række tilfælde konstatere, at bønderne har erlagt hovedlandgilden til kirke eller præst, men forskellige herlighedsydelse til kapitlet (jfr. Landebogen, s. XXI). Det er for Korsør lens vedkommende tillige af interesse at sammenligne med det af C. Rise Hansen udgivne kvægskatregister 1566 (Danske Magazin 7. r. bd. 2 (1940), ss. 196–248). Hertil kommer nogle utrykte kilder, især de omtalte stifts regnskaber og nogle jordebøger over Sorø klosters gods, fra de samme år. Da også disse er af et overkommeligt omfang, vil det være ønskeligt, at de ligeledes snart må blive udgivet.

SVEND GISSEL

Prince A. M. Kurbsky's History of Ivan IV. Edited with a translation and notes by J. L. I. FENNELL. Cambridge University Press 1965. 314 sider. 63 sh.

Siden halvtredsernes begyndelse har sovjetiske historikere på mønstergyldig måde besørget udgivelse af en lang række tekster fra femtenhundredtallets Rusland, deriblandt også hovedværker i den tids begyndende politiske publicistik. Man kan derfor undre sig over, eller i hvert fald beklage, at fyrst Andrej Kurbskij er blevet totalt forbigået trods hans uomtvistelige betydning som den første celebre og artikulerede politiske »afhopper« i Ruslands historie, og skønt der i høj grad er brug for en ny og tidssvarende udgave af hans skrifter.

Denne mangel er for en vis del blevet afhjulpnet ved Oxford-læreren J. L. I. Fennell's udgivelse af Kurbskijs brevveksling med Ivan den Fjerde (The Correspondence between Prince A. M. Kurbsky and Tsar Ivan IV of Russia, Cambridge University Press 1955) og nu sidst ved hans udgivelse af Kurbskijs »Historie om den moskovitiske storfyrste«. I begge tilfælde er der tale om en tekstudgave med sideløbende engelsk oversættelse og forsynet med et tekstkritisk apparat til husbehov, samt en fortrinlig realkommentar, der røber udgiverens lærdom og intime kendskab til periodens kilder.

Kurbskijs fremstilling af Ivans regeringsperiode er et polemisk skrift med dagsaktuelt sigte – måske endda med det helt præcise sigte at forskertse Ivans chancer som kandidat til den polske trone i 1573. Alene af denne grund er Kurbskijs historie naturligvis højst subjektiv. Dertil kommer, at den er skrevet i halvfjerdserne og formentlig afsluttet en halv snes år efter Kurbskijs flugt fra Rusland. De seneste ti år af den periode, han beskriver, er følgelig ikke blot farvet af Kurbskijs eget syn på begivenhederne, men også og frem for alt af de efterretninger, som han i sin udlændighed måtte forlade sig på.